

Nowe stanowiska rzadkich roślin naczyniowych na terenie Jury Krakowsko-Częstochowskiej

ANDRZEJ URBISZ

URBISZ, AN. 2002. The new localities of rare vascular plants in the area of the Jura Krakowsko-Częstochowska. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 9: 141–146. Kraków. ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: The paper contains a list of the 192 new localities of 75 rare plant species found on the Jura Krakowsko-Częstochowska Upland (South Poland).

KEY WORDS: vascular plants, flora, Jura Krakowsko-Częstochowska, Poland

A. Urbisz, *Katedra Botaniki Systematycznej, Uniwersytet Śląski, ul. Jagiellońska 28, PL-40-032 Katowice, Polska, e-mail: aurbisz@us.edu.pl*

WSTĘP

Bardziej szczegółowe badania florystyczne Jury Krakowsko-Częstochowskiej były prowadzone od drugiej połowy XIX w. (BERDAU 1859; KARO 1881). Następnie kontynuowało je wielu botaników głównie z ośrodków: krakowskiego, katowickiego i łódzkiego. Jednak najważniejsze opracowania dotyczące szaty roślinnej tego obszaru powstały stosunkowo niedawno (MICHALIK 1978; WIKA 1986; HEREŹNIAK 1993; ZAJĄC & ZAJĄC 1998). Również w ostatnich latach ukazało się szereg publikacji, zawierających materiały do flory Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (HEREŹNIAK i in. 1996, 2001; SZELAĞ 2000; WIKA 1989; WIKA i in. 2000).

W publikacji przedstawiono 192 stanowiska 75 rzadkich gatunków, zebranych przez autora w latach 2000–2001. Materiały zielnikowe znajdują się w KTU.

TEREN BADAŃ

Wyżyna Krakowsko-Częstochowska jest makroregionem o powierzchni 2615 km² (KONDRACKI 1988). W obrębie tego terenu wyróżniamy 4 mezoregiony: Wyżyna Częstochowska (1300 km²), Wyżyna Olkuska (820 km²), Rów Krzeszowicki (225 km²) oraz Garb Tenczyński (270 km²).

Charakterystycznym elementem krajobrazu są skaliste ostańce wapienne o różnorodnych kształtach. Najwyższe punkty to zamek w Podzamczu 515,5 m n.p.m. i skały niedaleko Jerzmanowic – 512,8 m n.p.m. Gęstość sieci wodnej jest tu niewielka. W stosunku do sąsiednich regionów jest to teren o klimacie nieco chłodniejszym, o większej liczbie opadów.

Niewielka odległość do Karpat i Sudetów oraz położenie na granicy głównego wododziału Wisły i Odry powoduje, że przebiegają tu granice zasięgów i szlaki migracji wielu gatunków roślin. Występują tu również relikty i kilka endemitów.

METODYKA BADAŃ

Badany teren podzielono zgodnie z siatką ATPOL (ZAJĄC 1978) na kwadraty o boku 2 km. Dla każdego stanowiska podano symbol kwadratu, miejscowość oraz siedlisko, na którym odnaleziono dany gatunek.

WYKAZ STANOWISK

Allium montanum Schmidt – **DE8433** rez. Zielona Góra, kilka roślin na skraju lasu.

Androsace septentrionalis L. – **DF2613** Ogrodzieniec, kilkadziesiąt roślin na kamienistym nieużytku.

Anthericum ramosum L. – **DF0643** Góra Zborów, licznie w lesie na skałkach; **DF3634** na W od Bogucina Dużego, kilkadziesiąt roślin na skraju lasu.

Asplenium viride Huds. – **DF5604** na S od Lgoty, kilkanaście okazów na wilgotnej skarpie w lesie mieszanym.

Atropa belladonna L. – **DF5613** rez. Ostra Góra, kilka roślin w lesie liściastym.

Botrychium lunaria (L.) Sw. – **DF0643** na W od Góry Zborów, kilkanaście okazów na murawie kserotermicznej.

Campanula sibirica L. – **DF1613/DF1614** między Piasecznem a Lgotą Murowaną, kilkadziesiąt roślin na murawie przy drodze.

Carex davalliana Sm. – **DF2623** na S od Ogrodzieńca, kilkanaście kęp na mokrej łące; **DF5642** Zaniwie, licznie na wilgotnej łące.

C. dioica L. – **DF3712** na E od Golczowic, kilkanaście kęp na wilgotnej łące.

Cephalanthera damasonium (Mill.) Druce – **DF1603** Podlesice, **DF2630** na S od Rokitna Szlacheckiego, **DF2640** między Grabową a Niegowonicami, **DF2700** Morusy, **DF2701** Kocikowa, Kolonia Gieblo, **DF2810** Cisowa, **DF3734** rez. Michałowiec, **DF5610** na S od Sierszy. Licznie w lasach liściastych.

C. rubra (L.) Rich. – **DF3734** rez. Michałowiec, **DF5603** Płoki, **DF5604** na S od Lgoty, **DF5610** na S od Sierszy. Od kilkunastu do kilkadziesiątu okazów w lasach liściastych.

Chimaphila umbellata (L.) Nutt. – **DF1602** Kolonia Zagórze, **DF1614** między Piasecznem a Lgotą Murowaną, **DF2721** Ryczów, **DF3712** na E od Golczowic, **DF3724** Chrzastowice, **DF3734** Rez. Michałowiec, **DF4643** na N od Płoków. Od kilkunastu do kilkadziesiątu roślin w borach sosnowych.

Comarum palustre L. – **DF2841** Nowa Łąka, Zabagnie, **DF3802** Wolbrom, **DF3803** Brzozówka, **DF3810** Gołaczewy, **DF5641** Piła Kościelecka. Kilkanaście do kilkadziesiątu okazów na podmokłych łąkach i brzegach wód.

Corallorhiza trifida Chatelain – **DF2700** Morusy, kilka okazów w lesie bukowym; **DF2730** Żelazko, kilkanaście roślin w lesie liściastym; **DF3734** rez. Michałowiec, kilka okazów w buczynie.

Corydalis fabacea (Retz.) Pers. – **DF2632** rez. Góra Chełm, kilkadziesiąt roślin w buczynie; **DF2724** na S od Smolenia, kilkadziesiąt okazów w lesie liściastym.

Cynoglossum officinale L. – DF1742 Gulzów, DF2644 Rodaki część E, DF2712 SW od Pilicy, DF2720 na W od Ryczowa, DF4722 Zimnodół. Kilka do kilkunastu okazów na przydrożach.

Dentaria bulbifera L. – DF2632 rez, Góra Chełm, DF2731 na S od Ryczowa, DF2732 na N od Krzywopłotów, DF2742 Krzywopłoty-Zawadka, DF3721 Jaroszwiec, DF3722 rez. Pazurek, DF3731 na S od Jaroszwca, DF4702 na S od Troksa. Kilkanaście do kilkuset okazów w lasach liściastych.

D. enneaphyllos L. – DF3731 na S od Jaroszwca, DF4632 na E od Podlesia, DF4702 na S od Troksa. Kilkadziesiąt do kilkuset okazów w buczynach.

D. glandulosa W. K. – DF5642 Zaniwie, kilkadziesiąt roślin w wilgotnym lesie liściastym wzdłuż brzegu potoku.

Digitalis grandiflora Mill. – DF2630 na S od Rokitna Szlacheckiego, kilkanaście roślin na skałkach wapiennych.

Diphasiastrum complanatum (L.) Holub – DF3724 Chrzastowice, kilka niewielkich płatów w borze sosnowym.

Drosera rotundifolia L. – DF3602 Skałbania, kilkadziesiąt okazów na niewielkim torfowisku śródleśnym; DF5631 na N od Pily Kościeleckiej, kilkadziesiąt roślin na podmokłych nieużytkach niedaleko torów kolejowych.

Equisetum ramosissimum Desf. – DF3614 Pustkowie, niewielki płat na przydrożu.

E. variegatum Schleich. – DF5631 na N od Pily Kościeleckiej, licznie na podmokłych nieużytkach niedaleko torów kolejowych.

Erysimum odoratum Ehrh. – DF2714 na N od Smolenia, kilkadziesiąt okazów na skałkach; DF2731 na S od Ryczowa, licznie na skałkach wapiennych, DF2810 Cisowa, kilkadziesiąt okazów na skałkach; DF3634 na W od Bogucina Dużego, kilkadziesiąt roślin niedaleko kamieniołomu; DF3724 Chrzastowice, licznie wzdłuż torów kolejowych; DF3740 Bogucin Mały, kilkadziesiąt roślin na skałkach; DF3741 Rabsztyn, kilkadziesiąt okazów na kamienistych przydrożach; DF3802 Wolbrom, licznie wzdłuż torów kolejowych; DF4634 na S od Żurady, kilkadziesiąt okazów na przydrożu.

Euphorbia exigua L. – DF3704 na N od Zarzeczca, kilka okazów na ugorze.

Galanthus nivalis L. – DF2614 Podzamcze, DF2724 Smoleń, DF3721 Jaroszwiec, DF3722 rez. Pazurek, DF3732 Podlesie, DF3733 Kolonia Barciejówka. Kilkadziesiąt do kilkuset okazów w lasach liściastych.

Gentiana ciliata L. – DF0624 Dobrogoszyce, kilka kęp na murawie kserotermicznej.

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br. subsp. *densiflora* Richter – DF5611 Trzebinia-Krze, DF5620 Trzebinia-Wodna, DF5621 Trzebinia. Kilka do kilkunastu roślin na wilgotnych łąkach.

Gypsophila fastigiata L. – DF2634 na W od Żelazka, DF2722 na E od Ryczowa, DF2730 Żelazko, DF2740 Ryczówek. Kilka do kilkunastu okazów na murawach.

Helichrysum arenarium (L.) Moench – DF0643 niedaleko Góry Zborów, kilkadziesiąt okazów na miejscu piaszczystym; DF1602 Kolonia Zagórze, kilkaset okazów na murawie przy skraju lasu.

Holosteum umbellatum L. – DF3722 Jaroszwiec Olkusi, kilkadziesiąt okazów na polu uprawnym; DF3723 na W od Chrzastowic, licznie na piaszczystym przydrożu.

Hyoscyamus niger L. – DF3724 Chrzastowice, kilkanaście roślin na przychaciu.

Inula salicina L. – DF0632 Hucisko, kilkadziesiąt roślin na przydrożu.

Jovibarba sobolifera (Sims.) Opiz – DF0624 Dobrogoszyce, DF0740 na N od Kroczyca, DF1602 Kolonia Zagórze, DF2604 na N od Podzamcza, DF2614 Podzamcze, DF2710 na E od Podzamcza, DF2720 na W od Ryczowa, DF3730 Bogucin Duży, DF3741 Rabsztyn. Kilkadziesiąt do kilkuset okazów na skałkach wapiennych.

Lathraea squamaria L. – DF5632 Młoszowa, kilkanaście okazów w lesie liściastym.

Ledum palustre L. – DF3602 Skałbania, nielicznie na niewielkim torfowisku śródleśnym.

Lilium martagon L. – DF2630 na S od Rokitna Szlacheckiego, DF2641 Grabowa, DF3634 na W od Bogucina Dużego, DF3730 Bogucin Duży, DF3731 na S od Jaroszwca, DF4633 na SW od Żurady, DF4702 na S od Troksa, DF4711 Sieniczno, DF5610 na S od Sierszy. Kilkanaście do kilkudziesięciu roślin w lasach liściastych.

Lotus siliquosus L. – DF5621 Trzebinia, kilka okazów na przydrożu niedaleko wiaduktu.

- Lunaria rediviva* L. – DF3721 na N od Jaroszewca, licznie w lesie przy skałkach wapiennych.
- Lycopodium annotinum* L. – DF3724 Chrzastowice, kilka płatów w borze sosnowym.
- L. clavatum* L. – DF1602 Kolonia Zagórze, niewielki płat przy ścieżce leśnej; DF1603 Podlesice, nielicznie na przydrożu leśnym.
- Lysimachia thyrsoiflora* L. – DF5641 Piła Kościelecka, kilkadziesiąt okazów na brzegu niewielkiego stawu; DF5642 Zaniwie, licznie nad stawami.
- Melandrium noctiflorum* (L.) Fr. – DF1633 na E od Kromolowa, DF3740 Bogucin Mały, DF4741 Gorenice – część W, DF5611 Trzebinia-Krze. Nielicznie na miedzach polnych i przydrożach.
- Melittis melissophyllum* L. – DF1613 Piaseczno, DF2630 na S od Rokitna Szlacheckiego, DF3634 na W od Bogucina Dużego, DF3734 rez. Michałowice, DF3741 Rabsztyn, DF3742 Troks, DF5613 rez. Ostra Góra. Kilkanaście do kilkadziesiątu okazów w lasach liściastych.
- Menyanthes trifoliata* L. – DF5641 Piła Kościelecka, nielicznie na podmokłej łące.
- Microstylis monophyllos* (L.) Lindl. – DF2634 na W od Żelazka, DF2721 Ryczów, DF4633 na SW od Żurady, DF5603 Płoki. Kilka do kilkunastu okazów w lasach liściastych lub mieszanych.
- Moneses uniflora* (L.) A. Gray. – DF3711 Golczowice, DF3712 na E od Golczowic, DF3724 Chrzastowice, DF4642 na E od Czyżówki, DF4701 na N od Olewina, DF4722 Zimnodół. Kilkanaście do kilkadziesiątu roślin w borach lub lasach mieszanych.
- Monotropa hypopitys* L. – DF2634 na W od Żelazka, kilkadziesiąt okazów w lesie mieszanym.
- Neotia nidus-avis* (L.) Rich. – DF0643 Góra Zborów, DF0644 na NW od Kroczyca, DF2632 rez., Góra Chełm, DF2700 Morusy, DF3731 na S od Jaroszewca, DF3733 Kolonia Barciejówka, DF4702 na S od Troksa. Kilkanaście do kilkadziesiątu okazów w lasach liściastych.
- Nonea pulla* (L.) DC. – DF1631 Łośnice, DF3713 na SE od Kolbarku, DF3743 Barciejówka. Nielicznie na murawach i miedzach polnych.
- Nuphar lutea* (L.) Sibth. & Sm. – DF3802 Wolbrom, nielicznie w zbiorniku wodnym niedaleko torów kolejowych.
- Nymphaea alba* L. – DF3614 Pustkowie, DF5641 Piła Kościelecka. Nielicznie w zbiornikach wodnych.
- Ophioglossum vulgatum* L. – DF5621 Trzebinia, nielicznie w wilgotnych zaroślach niedaleko zbiornika wodnego.
- Oxycoccus quadripetalus* Gilib. – DF3602 Skałbania, licznie na niewielkim torfowisku śródleśnym.
- Parnassia palustris* L. – DF5621 Trzebinia, nielicznie w wilgotnych zaroślach niedaleko zbiornika wodnego.
- Phegopteris robertiana* (Hoffm.) A. Br. – DF0643 Góra Zborów, licznie na skałach; DF2724 Smoleń, licznie na Skałach Zegarowych.
- Pirola chlorantha* Sw. – DF2632 rez. Góra Chełm, DF2642 na E od Grabowej. Nielicznie w borach sosnowych.
- Polystichum lobatum* (Huds.) Chev. – DF2634 na W od Żelazka, DF2732 na N od Krzywopłotów, DF3721 Jaroszewice. Kilka do kilkunastu okazów na skałkach wapiennych.
- Ranunculus cassubicus* L. – DE9534 rez. Złoty Potok, nielicznie w lesie liściastym wzdłuż strumienia.
- R. lingua* L. – DF3810 Gołaczewy, kilkadziesiąt okazów wzdłuż rowu, niedaleko torów kolejowych.
- Saxifraga tridactylites* L. – DF2604 na N od Podzamcza – Góra Birów, kilka okazów na skałkach; DF2720 na W od Ryczowa, nielicznie na skałkach wapiennych.
- Scandix pecten-veneris* L. – DF2702 na W od Pilicy, pojedynczy okaz na ugorze polnym; DF3704 na N od Zarzeczka, kilka okazów w zbożu.
- Scorzonera humilis* L. – DF2642 na E od Grabowej, nielicznie w widnym lesie mieszanym.
- Silene otites* (L.) Wibel – DE8433 rez. Zielona Góra, DF0634 Młyny, DF1602 Kolonia Zagórze. Kilkanaście do kilkadziesiątu okazów na murawach i miejscach piaszczystych.
- Spergula vernalis* Willd. – DF2734 na S od Strzegowej, licznie na miejscu piaszczystym.
- Stellaria longifolia* Muhl. ex Willd. – DF5644 na SE od Dulowej, nielicznie na wilgotnym, leśnym przydrożu.

Succisa pratensis Moench. – DF1642 Dąbrówka-Żarki, kilkadziesiąt okazów na wilgotnej łące; DF3603 na N od Chechła, nielicznie na łące wzdłuż drogi.

Teucrium botrys L. – DF2544 Lipowa Górka, DF2640 Między Grabową a Niegowonicami, DF2714 na N od Smolenia. Kilkanaście do kilkadziesiątu roślin na skałkach wapiennych.

Tofieldia calyculata (L.) Wahlenb. – DF5621 Trzebinia, kilkadziesiąt okazów w wilgotnych zaroślach niedaleko zbiornika wodnego.

Triglochin palustre L. – DF5621 Trzebinia, nielicznie w wilgotnych zaroślach niedaleko zbiornika wodnego.

Vaccinium uliginosum L. – DF3602 Skałbania, nielicznie na niewielkim torfowisku śródleśnym.

Veratrum lobelianum Bernh. – DF5643 na S od Dulowej, kilkadziesiąt okazów w wilgotnym lesie.

Veronica teucrium L. – DF2544 Lipowa Górka, DF2640 Między Grabową a Niegowonicami, DF3811 Chełm, DF4711 Sieniczno, DF5621 Trzebinia. Kilkadziesiąt do kilkuset roślin na murawach kserotermicznych.

Vicia dumetorum L. – DF0642 Rzędkowice, kilkanaście okazów na skraju lasu.

LITERATURA

- BERDAU F. 1859. Kilka słów a roślinności i florzyc Ojcowa jako dodatek do flory Królestwa Polskiego. – Bibl. Warszaw. 3: 496–511.
- HEREŻNIAK J. 1993. Stosunki geobotaniczno-leśne północnej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej na tle zróżnicowania i przemian środowiska. – Monogr. Bot. 75: 1–370.
- HEREŻNIAK J., GRZYL A., KOŁODZIEJEK J. & SIERADZKI J. 1996. Materiały do flory północnej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej – rzadkie i interesujące gatunki roślin naczyniowych na obszarach położonych na zachód i południe od Częstochowy. – Fragm. Flor. Geobot. Polonica 3: 41–47.
- HEREŻNIAK J., GRZYL A., KOŁODZIEJEK J. & ŁAWRYNOWICZ M. 2001. Materiały do flory północnej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej – rzadkie i interesujące gatunki roślin naczyniowych. Cz. 2. – Fragm. Flor. Geobot. Polonica 8: 35–41.
- KARO F. 1881. Flora okolic Częstochowy. – Pam. Fizjogr. 1: 208–257.
- KONDRACKI J. 1988. Geografia fizyczna Polski. Wyd. 6. ss. 464. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- MICHALIK S. 1978. Rośliny naczyniowe Ojcowskiego Parku Narodowego – Stud. Nat., Ser. A 16: 1–171. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Kraków.
- SZELAĞ Z. 2000. Materiały do flory Wyżyny Śląsko-Krakowskiej. – Fragm. Flor. Geobot. Polonica 7: 93–103.
- WIKA S. 1986. Zagadnienia geobotaniczne środkowej części Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej. – Pr. Nauk. Uniw. Śląskiego w Katowicach 815: 1–156.
- WIKA S. 1989. Nowe stanowiska rzadkich roślin naczyniowych na obszarze środkowej części Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach. Ser. B – Botanika 39: 189–197.
- WIKA S., SZCZYPEK T. & SNYTKO W. A. 2000. Krajobrazy Doliny Wodącej na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej. ss. 86. ZPK Woj. Śląsk., Uniw. Śląski, Dąbrowa Górnicza – Katowice – Sosnowiec.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – Wiad. Bot. 22(3): 145–155.
- ZAJĄC M. & ZAJĄC A. (red.). 1998. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w woj. krakowskim. Gatunki prawnie chronione, ginące, narażone i rzadkie. ss. 134. Pracownia Chorologii Komputerowej Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

SUMMARY

The paper presents results of floristic investigations carried out in the years 2000–2001 in the area of the Jura Krakowsko-Częstochowska Upland. The list contains 192 new localities of 75 rare vascular plants species. The most interesting are: *Androsace septentrionalis*, *Asplenium viride*, *Carex dioica*, *Corydalis fabacea*, *Digitalis grandiflora*, *Diphasiastrum complanatum*, *Equisetum ramosissimum*, *Euphorbia exigua*, *Ophioglossum vulgatum*, *Ranunculus lingua*, *Scandix pecten-veneris* and *Tofieldia calyculata*. Herbarium materials are stored in KTU.

Przyjęto do druku: 14.01.2002 r.